

De mites i relats

Deia Hedy Lamarr a les seues sorprenents memòries que els bons novel·listes es coneixen al primer colp d'ull perquè parlen poc. Potser en el cas de Josep Lozano no li falta raó. Si més no, a primer colp d'ull.

E. Sòria

Josep Lozano té una reconeguda fama de lacònic que, com tantes fames, només és evident a primera vista. Trencat el gel, esdevé un contertullà amable, que transmet fàcilment un feliç entusiasme per les coses que li agraden, una bona novel·la, una ciutat entrevista a un viatge, i també, un preocupat escepticisme davant els tombs d'aquesta sotraguejada vida nostra, de ciutadans d'un país que ha rebut garrotades, com ell sap bé, pels múltiples cantons del temps. Ara, però, xarrem plàcidament de novel·les possibles i impossibles. Al capdavall, un bon novel·lista és un home que té moltes coses a dir.

—*No fa molt de temps Jesús Huguet reivindicava el teu primer llibre de poemes, Poemes Home-Terra, com un precedent, o una primera emergència, de la discutida generació dels 70, sector realista. ¿Et sents d'alguna manera cap de fila?*

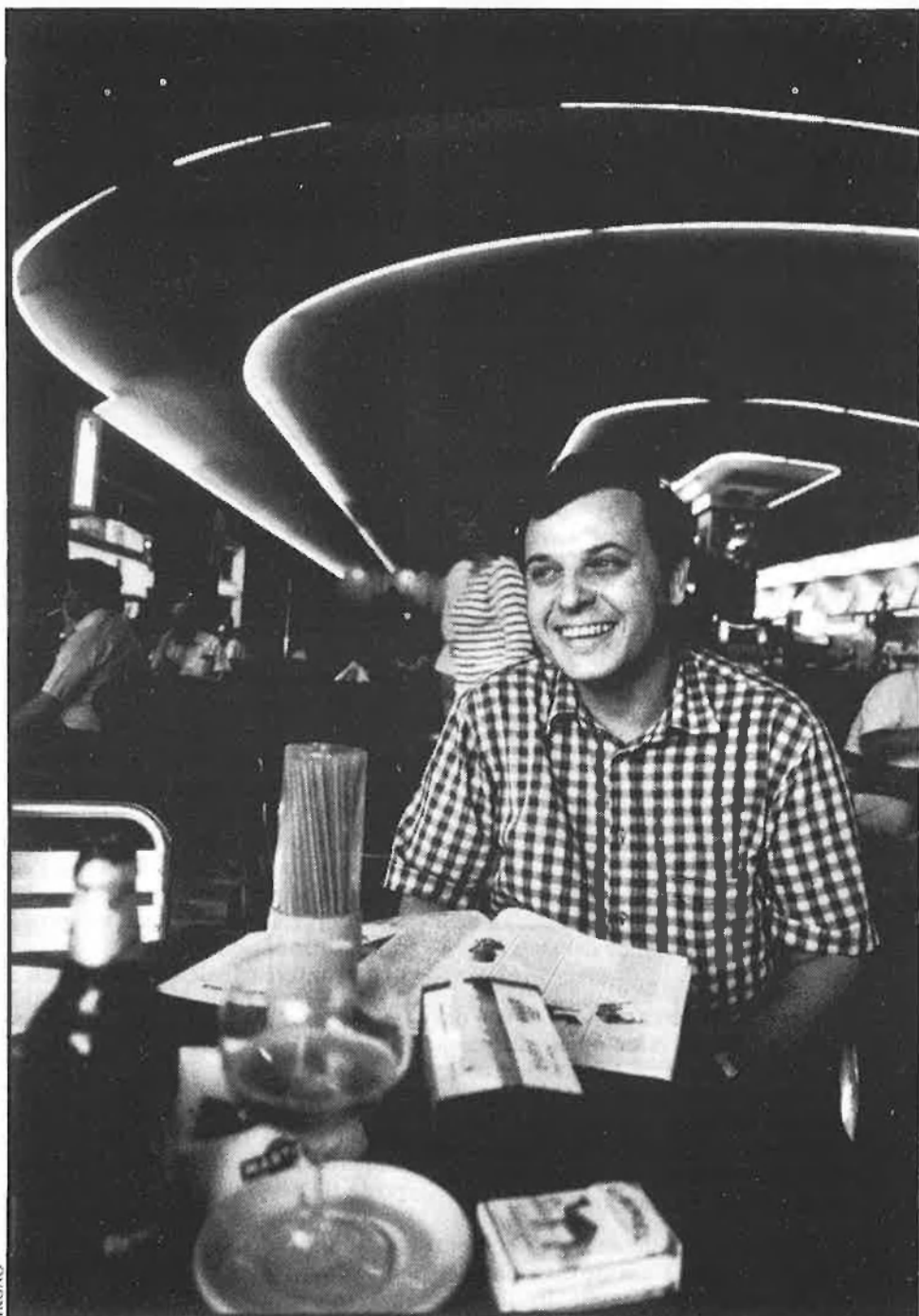
—En absolut. *Carn Fresca* establia, recorde, molt taxativament dos sectors, valorant-los molt distintament.

I, en part, menejava raó perquè, des del punt de vista de la llengua, sense anar més lluny, els nous —que deia Fabregat— estaven molt més informats, havien treballat més els textos que els «realistes».

—*¿Per què un jove feia un llibre en català? Dins el buit que era la poesia a València l'any 1970 la tria no era, ni de bon tros, evident.*

—No era evident, però ja començava a haver-hi una consciència de recuperació. Els meus poemes, llavors, estaven influïts per les cançons de Raimon, per exemple. Havia llegit Estel·lès. Tampoc no era el buit.

—*Però, després, deixes la poesia i*

«Una novel·la rural amb el llenguatge de Fabra s'ha de fer amb penes, treballs i xerrics».

estàs un bon grapat d'anys, vora nou, sense publicar, en llibre almenys...

—S'ajuntaren moltes coses. Vaig fer alguns treballs amb Boix, amb Huguet, prepararem dos o tres llibres, autoedicions. Ara, en aquells moments per publicar un llibre calia passar una censura prèvia. Anaves a Informació y Turismo amb dos exem-

plars i allí et ratllaven tot allò que no havia de passar. Si no, corries el perill que et segrestassen l'edició, sense torna, clar. Ja en els poemes m'havien ratllat alguna cosa. Jo vaig escriure uns contes que molt més endavant formarien part d'*Històries marginals* i Censura va dir que «no era recomenable su publicación», i ara són uns

contes completament inofensius, però aleshores, al censor, no li ho van semblar, pel que es veu. Després vaig marxar a estudiar a París, i entre unes coses i les altres va haver-hi, és cert, un espai buit, però més de publicació que no d'escriptura.

—*El 1979 guanyes l'Andròmina de narrativa i Crim de Germania esdevé allò que més s'assembla a un «boom» que ha conegut la narrativa a València.*

—Sí. Crec que era el llibre oportú en el moment oportú. Com les novel·les de Torrent poden ser els llibres oportuns ara.

—*¿Per què un fugit de la poesia fa novel·la històrica?*

—Com que Fabregat havia fet de nosaltres uns poetes no recuperables, amb aquella gràcia seua per enterrar la gent, jo tenia, d'alguna manera, un poc de mala consciència. Volia demostrar-me la meua capacitat d'escriure. I això és el que vaig fer.

—*¿Creus que l'oportunitat del Crim li vingué perquè contribuïa a recrear una certa mitologia nacional?*

—Ho intentava, almenys. Volia crear unes figures narratives amb càrrega simbòlica. Tota societat té mites, després els enderroca, però qui no els té no pot enderrocar-los.

—*¿Creus, com s'ha dit, que la novel·la històrica és una manera esbiaixada de seguir parlant del nostre present?*

—Sí, per això m'interessa. En escriure, procure distanciar-me'n, per això molts dels meus contes passen a temps o espais distants. El distanciament és útil per explorar millor, narrativament. D'altra banda, ambientar un novel·la en el segle XVI m'estalviava problemes de versemblança.

Tots estem habituats a una mena de doble ficció: cap comissari no parla ací en català. I no vull dir que no siga convenient que ho facen, almenys a les novel·les. Ara bé, si la literatura ha de cristal·litzar el sentit d'una societat, se'm feia molt difícil fer parlar aquesta societat en un llenguatge que fos alhora correcte i creïble.

¿Com fer una novel·la realista rural, posem per cas, si els personatges han de parlar com Fabra? S'ha fet,

amb penes i treballs i xerrics. Tècnicament, comptar amb un català correcte i creïble era un avantatge. A més, m'interessà parlar d'un temps que era el principi de la desfeta i que tenia una sèrie de paral·lelismes molt aprofitables: una minoria, la morisca, amenaçada, conflictes socials, la persecució de minories religioses, o ideològiques, la repressió sexual.

—*Una de les virtuts de la novel·la era que no resultava maniquea. Tots hi deien la seua. I les diverses raons eren poderoses, i contradictòries.*

narrativa actual, que jo crec que és vàlid.

—*I el darrer llibre, Laodamia. És un recull molt variat: París, la Roma feixista, els mites, la pintura, i al costat de les referències cultes hi ha també un cert ruralisme màgic, ¿un homenatge a Valor?*

—¿Ho dius pel conte «Les dents»? No, tot i que se'l mereix. L'argument, me'l va contar una senyora del meu poble, a qui el dedique, i m'agradà la seua misteriosa inconclusió. Hi ha un gran material literari en aquestes his-

«Crim de Germania va ser el llibre oportú en el moment oportú».

—M'havia impressionat molt *Manhattan Transfer*, de Dos Passos, que ho feia, això, i aconseguia una visió global del seu món. I Braudel, que pretenia en història també aquesta visió global, plural. De bon començament, però, la idea era molt més simple. Un dia Boix em demanà si podia fer un conte sobre les Germanies per a un catàleg d'una exposició. I jo vaig fer un conte d'allò més compromès, apareixia la Coca-Cola, hi havia un ressò de la caiguda d'Allende, que ens havia colpit molt, i era tan maniqueu com calia. En aprofundir-hi, però, la cosa va anar allargant-se, complicant-se...

—*Després, publiques Històries marginals, un recull de relats antics. ¿No era ja aquest un llibre literalment marginal dins el procés de la teua escriptura?*

—Jo crec que no. Hi ha un esforç per fer això que dèiem abans, una

tòries. Valor, ho vaig saber després, arreplegà una versió del mateix conte, que possiblement s'ha contat en molts més llocs.

—*Hi ha a Laodamia una sèrie de constants, em sembla, personals: el gust per la mitologia clàssica, la pintura, certs estats d'ànim, la teua vida a París, ¿com imbriques tot això en la ficció?*

—No en sóc del tot conscient. Però és inevitable deixar notes personals. Encara que t'hi distancies, barreges les coses. El que importa és que la narració aconseguisca expressar el que jo vull dir amb la major eficàcia, que pugui impressionar el lector, produir la sensació que jo desitge.

—*¿Actuant a distància, com un mag?*

—Exactament. La màgia és el mètode de la literatura.

—*Pense que «Laodamia» és un relat perfecte, redó, encara que alguns*

JKONO

el troben massa llarg. ¿Tu què hi trobes?

—No em lleva la son saber si un conte és llarg o redó. El vaig fer durar tant com el conte m'exigia. Ni més ni menys.

—¿Hi ha goig en l'escriptura, Josep, o és el turment que diuen?

—Jo gaudesc escrivint. Sobretot quan la maquinària ja funciona i tot va avançant pel seu camí, quasi amb facilitat. Aleshores escriure és un plaer difícil de comparar. O quan fas els darrers retocs i veus que tot s'ajusta. El que és feixuc, i cal pensar-s'ho molt, és començar, preparar el terreny, bastir la infraestructura...

—¿Què penses de la minipolèmica que hi ha sobre la validesa de la literatura de gènere?

—Depèn. ¿De qui parles en concret?

—Home, posem Ferran Torrent, que és llegidor.

—Jo trobe que les novel·les de Ferran Torrent són llegidores, com tu dies, oportunes i divertides.

—¿I els darrers retrats de costums amorosos de Seguí?

—Trobe que caldria atendre'l més que no es fa. En conjunt, la seua és una proposta ben interessant.

—¿I de la gent que es vanta de fer literatura Gillette, d'usar i tirar?

—Si això és cert, no veig massa treballat que es passen un o sis mesos o el que siga escrivint una novel·la, si volen que el lector se n'oblidi als deu minuts.

—Deia algú que els poetes són les bèsties més gregàries de la creació i, si més no, és cert que es llegeixen obs-

JKONO

«Tots els narradors dels 70 sentíem que partíem de zero».

sessivament els uns als altres. ¿És així també entre narradors?

—No. Almenys no tant. Anem més solts. També ens llegim menys. Busquem més en altres tradicions. Jo tinc poc de temps lliure i tracte de llegir el que més m'interessa. Hi incloc algunes novel·les contemporànies, però entre moltes d'altres. Cap imperatiu

categòric no m'obliga a llegir tot el que es produeix ara.

—¿I tu què llegeixes, ara?

—*La Insoportable levedad del ser*, de Kundera, que està de moda, i *Contrapunt*, de Huxley. Acabe de llegir un llibre que m'ha impressionat moltíssim, *Pornografia*, de Gombrowycz. És un llibre que et sorprèn, vas entrant-hi poc a poc i acaba absorbint-te.

(Com que aquest escriptor polonès ens és una fascinació compartida, estalvie al lector un llarg excursus de lloances, precisions, incisos i entusiasmes.)

—¿Hi ha una narrativa útil, al País Valencià, per crear a partir d'ella?

—Crec que tots els narradors dels 70 sentíem que partíem de zero, perquè els llibres anteriors eren inaccessibles o no ens interessaven. Potser d'aquesta partida de zero ve la diversitat de gèneres i d'influències que hi ha. La meua tradició ha estat Dos Passos, Joyce, Pierre Louys, Flaubert, Borges, Cortázar, Pla...

—¿I després de vosaltres?

—Si és útil o no el que hem escrit, ho diran els narradors que vinguen després, si és que volen llegir-nos.

—¿Si un narrador, com tu mateix, però que comence ara a escriure t'ho preguntava, que li recomanaries de llegir en català?

—En aquest cas, li aniria molt bé de llegir el *Quadern Gris*, de Pla i les *Memòries*, de Sagarra. I, a partir d'ací, el que volgués.

Gust, no li'n falta, a Josep Lozano. Però això ja ho sabíem. No cal més que llegir-lo. □